

obliki, pojasnil vestno vse, kjer je bilo treba, in pokazal Jurčiča tudi kot umetnika tistim, ki se hočejo ob kratkem o tem poučiti. J. Db.

Simon Jenko: Izbrani spisi za mladino. Priredila Fran Erjavec in Pavel Flere. Z risbami okrasil Franjo Stiplovšek. V Ljubljani, 1923. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. (Slov. pesniki in pisatelji VII. zvezek.)

V zaslužni in čedni zbirki je Jenkov zvezek dozaj najzanimivejši. Prinaša namreč na 52 straneh uvoda in v tolmaču premnogo novega biografičnega in snovnega gradiva. Nabral je Erjavec. Izbera je dobra. Pogrešam le »Slutnjo«, ki je po mojem mnenju čudovito pristna slovenska balada. »Dober streljaj« med cesarsko cesto in Podrečo utegne biti slab kažipot. Zato, ker je — štilizem. Z ilustracijami zbirke pa sploh nisem zadovoljen. Princip takega okrasja (duh moderne tolmači stari čas in okus!) je pogrešen. Po Vavpotičevem »Desetem bratu« in Smrekarjevem »Krpanu« bi morali to vedeti! Dr. I. P.

Razprave I. Izdaja Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. Ljubljana, 1923.

Dne 6. oktobra 1921 se je vršil ustanovni občni zbor Znanstvenega društva za humanistične vede, v katerem opravičeno vidimo začetek naše Akademije znanosti. Plod dveletnega delovanja društva so pričujoče Razprave in tudi že par samostojnih del (Vebrovi Etika in Analitična filozofija, Ramovševa Historična gramatika slovenskega jezika pa je v tisku).

Razprave obsegajo devet študij iz zgodovine, kulturne zgodovine, filozofije in jezikoslovja. Prijatelj ugotavlja v spisu Predzgodovina ustanovitve »Slovenske matice«, da je bil A. M. Slomšek prvi, ki je zamislil ustanovitev Slovenske matice po vzoru Matice pri drugih slovanskih narodih. L. 1845 je napravil vlogo na vlado v Ljubljani za ustanovitev društva, ki bi izdajalo poljudne knjige. L. 1850 je zopet dr. Šubic sprožil idejo Matice. L. 1860 svetuje njeno ustanovitev ruski slovanofil I. S. Aksakov, ki potuje skozi Slovenijo, F. Hočevar jo zagovarja v Novicah in l. 1863 že izdasta Fr. Levstik in L. Toman tozadevni oklic na Slovence. Skupina domoljubov v Mariboru je bila posebno podjetna, zbrala prvi fond, napravila načrt pravil in 8. marca istega leta se je vršil že ustanovni občni zbor v ljubljanski čitalnici. Ob tem vprašanju so se še enkrat in odločilno spoprijeli privrženci ilirizma na Koroškem s pristaši realne Prešernove smeri, ki jo je predstavljal Levstik. Slovenska matica je zmagala. — Dr. Fr. Kos se bavi v članku Iz zgodovine devinskih grofov z zgodovino imenovane rodbine od začetka 12. do konca 14. stoletja, njihovimi zvezami z grofi goriškimi in dolgotrajnimi boji z oglejskimi patriarhi. — Lj. Hauptmann skuša rešiti v spisu Mejna grofija spodnje-panonska več na zgodnjo slovensko zgodovino nanašajočih se vprašanj, spadajočih v kritiko virov, zgodovinsko geografijo in politično zgodovino. — Za novejšo slovensko kulturno zgodovino pa je najvažnejši Fr. Kidriča spis

Ogrodje za biografijo Primoža Trubarja. Pisatelj ustvarja na podlagi vsega dosedaj znanega materiala osnovo za zanesljivo biografijo Trubarja in pri tem kritično pretrese posebno štiri zgodnje doneske k Trubarjevi biografiji, ki jih predstavljajo: Govor J. Andreae ob grobu P. Trubarja iz l. 1586; zbirka doneskov k zgodovini reformacije na Kranjskem, ki jo je začel sestavljati l. 1605 škof Tomaž Hren za sekovskega škofa Brennerja; odstavki o Trubarju v Gründlicher Gegenbericht Jakoba Rosolzena iz l. 1606 in Valvasorjevi podatki o Trubarju na raznih mestih v »Ehre...«

V tem spisu me je zanimalo par, sicer že zadosti znanih mest, ki se nanašajo na umetnostne spomenike. Dodajem nekaj opazk, da zadobi ena ali druga poteza malo več jasnosti.

Na str. 181 navaja pisatelj mesto iz Kat. z dvejma izl. str. 525 v Registru in natančneje istotam str. 267, kjer Trubar pripoveduje, da je dal njegov oče cerkev sv. Roka na Raščici nekemu hrvaškemu slikarju slikati; l. 1528 pa so Turki cerkev požgali in slike uničili. Pripoveduje sicer, da so slikam oči izteknili in da so popadale raz steno, a vseeno me je zanimalo, če se mogoče vsaj pod beležem le ni ohranil kak ostanek. Preiskal sem cerkev in konstatiral, da je prezbiterij, kjer bi take ostanke v prvi vrsti pričakovali, ves iz novejše dobe in tudi na stenah ladje, ki se zde vsaj deloma stare, nisem mogel dognati sledov slik. Kakor bi nas sicer bradači iz konca XV. ali zač. XVI. stoletja zanimali, je torej vsak up zaman, da bi jih mogli še kdaj videti.

Na strani 226 navaja pisatelj mesto iz Katekizma l. 1575, kjer Trubar našteva božja pota, proti katerim se je boril; na strani 229 pa to mesto komentira. K temu par pojasnil: »Pod Gradcem nad Ljubljano« bi mogla biti božja pot na Dóbrovi pri Ljubljani, mogoče pa bi prišla v poštev tudi velika cerkev sv. Petra na Dvoru pri Polhovem Gradcu, ki je res pod (Polhovim) Gradcem in so jo baš v Trubarjevem času gradili (1524 do 1561, zanimivi portal ima letnico 1544). Za to govori lega in velika razkošnost stavbe; razen tega je nji nasproti preko ceste še druga cerkev, ki je l. 1526 že obstajala;¹ za Dobrovo pa je dejstvo, da je bila od nekdanj zelo obiskana božja pot. — »Nad Laškim« se prav gotovo nanaša na Svétino, fara Št. Rupert nad Laškim, kjer je bila že v XV. stoletju sloveča božja pot in kjer je že iz XV. stoletja stala velika in bogato opremljena cerkev; tudi tu je v bližini glavne še druga, manjša cerkev. Svetina je tudi res nad Laškim, dočim je Marija na Gradcu pod Laškim. — »Na Kumi« je mišljena božja pot na Kumu v fari Dobovec nasproti postaji Trbovlje. Gora Kum se nahaja na jugu od Save in je na Dolenjskem. Pisatelj je bržkone zaradi imenske skupnosti s Sv. Joštom pri Kranju na Gorenjskem v naglici ti dve božji poti zamenjal. Tudi na Kumu se nahajata že od

¹ Izvestja Muz. dr. za Kr. V. (1895) str. 143 (Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526).

davnih časov dve cerkvi druga blizu druge: cerkev sv. Neže in cerkev sv. Jošta, ki sta se pri pisatelju zmotno zlihi v eno. — Na strani 230 pravi pisatelj, da pozna zgodovina samo eno cerkev sv. Treh Kraljev na Bruniku pri Radečah. Zapeljal ga je Orožen, ki v svojem popisu ni dosti jasen. Trubar pa ima prav, ko govori, da je hotela imeti neka baba tam še tretjo cerkev, kajti dve sta o Trubarjevem času že bili in stojita še danes. Postavljeni sta vzporedno druga z drugo, vmes pa je vrinjen zvonik, tako da ju družijo. — Pravilno je na strani 230 identificirana Goričanska gora s Sv. Goro pri Gorici. Ta označba v Katekizmu l. 1575 je zapeljala L. Pintarja (Lj. Zvon, XXV., 1905, str. 205), da je dopuščal možnost Šmarne gore pri Goričanah (Medvodah). — Prof. Kidrič v svojih študijah sistematično gradi zgodovino ene najzanimivejših dob v naši kulturni zgodovini, reformacije in protireformacije; vsak njegov spis polaga temelje in kritično ločuje zrno od plev, zato tem težje pričakujemo končne slike, katera že iz dosedanjih spisov, ki so šele zbirke gradiva, vedno jasneje proseva.

I. Grafenauer priobčuje članek Naglas v nemških izposojenkah v slovenščini (Donesek k zgodovini slovenskega naglasa). — Fr. Ramovš: Deklinacija slovenskega imena očã — öce < ot.c., konstatira sedem razvojnih stadijev med obema oblikama. — Zbornik vsebuje razen teh še sledeče sestavke: Fr. Veber: Elementarne enačbe človeške pozornosti; R. Nahtigal: Doneski k vprašanju o postanku glagolice ter K. Oštir: Alarodica I. — Priznati moramo, da ta prvi korak v smeri slovenske akademije znanosti imponira. Frst.

Ivan Albrecht: **Andrej Ternouc.** Reliefna karikatura iz minulosti. Splošne knjižnice št. 10. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna v Ljubljani. 1923. Str. 55.

Slovenskemu slovstvu je zasijala nova zvezda: dobili smo slovenskega Boccaccia! Kdor hoče vedeti, kaj je bogokletstvo (str. 27, »vsa naša dela vodi Bog«, trdi Ternouc po v grehu preživeti noči), cinizem, kaj je kvantanje, kaj je norčevanje iz molitve, iz svetnikov, iz krščanske askeze, iz krepostnega življenja, iz redovništva, naj prebere ta pamflet na vse to! Knjižica hoče — v obliki zgodovinske karikature — v čitatelju vzbuditi skomine po spolnem uživanju kot najvišji sreči, kot »radosti neba«. »Ženska je zarja naših dni; kdor se ni ogrel v toploti njenega dihljaja, ni živel.« (Str. 7.) Jezuitski frater Deodat (!), nezakonski sin grofa Auersperga, se maščuje za svojo grbavost in ponesrečeno življenje (zastonj ugiblujemo, zakaj baš nad tem študentom, ne pa nad grofom!) nad jezuitskim gojencem, učencem latinskih šol, še ne klerikom, Andrejem Ternoucem, s tem, da mu začne govoriti o gležnjih ženskih nog (str. 5), in ga s pomočjo svoje nezakonske matere Polone pripelje k lepi Magdalenii, ki hrepeni po Andreju, odkar ga je videla v cerkvi jezuitov. »Pri spovedi je bila slišala, da je molitev sv. Pahomija posebno močna zoper „ljubezni greh.“

To molitev torej dene pod vzglavje, pa z bingoslovljeno vodo pokropi sobo, potem zapahne vrata sobice... in vzevetela jima je sreča opolnoči. (Str. 20.) To je menda prvi »relief«. Drugi »relief«: na Slivnici nad Cerknico gleda Ternouc ples čarovnic, med njimi tudi »črno oblečenega moškega, ki je imel v naročju golo, prelepo žensko...« (Str. 33.) In tretji »relief« je menda tisti prizor v gradu nekje na Notranjskem, v bivališču nekakšnega prismojenega astrologa, ki Ternoucu nenadoma pokaže »lepo žensko telo, pokrito s pajčolanom...« (Str. 47.) Zveze med temi »reliefi« ni nikakršne; človek se zaman vprašuje, čemu drugi in tretji »relief«? Nebrzdana fantastičnost in spolno draženje — to je vsa »umetnost« te karikature. — Če sem rekel, da je Albrecht slovenski Boccaccio, moram toliko popraviti, da je Boccaccio ustanovil Italijanom prozo. Albrecht pa dela z našo prozo kakor — sit venia verbo! — svinja z mehomo. Na prvih šestih straneh piše navadni besedni red; nadaljuje pa z neko »ritmično« prozo, ka-li, čisto svojevoljno; proti koncu se spet pomiri in vrne k navadnemu besednemu redu.

J. Debevec.

Dante — Raccolta di Studi a cura di Alojzije Res — Gorizia MCMXXI — Giov. Paternolli Editore. Per il Secentenario della morte di Dante 1321—1921. — Str. IX + 190. — Gorica, 1923.

Prireditelj tega vsebinsko bogatega in razkošno opremljenega zbornika, agilni prof. dr. A. Res, tolmači v uvodnih besedah (VII—IX) pomen in namen pričujoče publikacije. Kakor v Dantejevi dobi se je začutila tudi pri nas po viharnih dogodkih, ki so pretresli ves razdvojeni, v materializmu blodeči svet, potreba notranje obnove, odpor duhovnosti proti nasilnemu egoizmu. Kajti naša duša je vzlic vsemu uživanju ostala žejna... Posebej teži naša umetnost po človeku, po Geniju, po Duši. Zato je Dante lahko simbol našega stremljenja po rešitvi najvišjih problemov življenja. Kot globokega, splošno človeškega pesnika, misleca, kažipota ga hoče proslaviti ob šeststoletnici tudi slovenski narod.

V to svrho je pridobil urednik sotrudnikov tudi med italijanskimi učenjaki na visokih šolah v Florenci, Rimu, Neapolju, Milanu, češ, v nebotičnih višinah Dantejeve poezije se lahko snidejo — kljub političnim sporom — zastopniki vseh narodov.

Italijani so tudi prvi poklicani, da nam povedo, kaj so našli do sedaj bistvenega na svojem največjem rojaku. Tako podajajo njihovi prispevki v splošnem pregledno vsoto najvažnejših izsledkov na glavnih poljih dantologije.

Prof. Gaetano Salvemini (Dante e le lotte politiche del suo tempo, 1—8) opisuje za uvod v celo knjigo kot specialist kulturno ozadje Dantejevega dejstvovanja: kratka, a jasna slika razmer v Florenci ob koncu 13. in začetku 14. stoletja. Navadno so se komentarji ustavljali preveč na površju, pri zunanostih, ob zgolj politično razvrnjenih prilikah te dobe, tako da si človek zlepa ni mogel ustvariti pregledne sodbe; zato je treba šteti pisatelju v zaslugo, da je posegel globlje do